

Universitatea “Ovidius”
Facultatea de Teologie Ortodoxă

Disciplina: Misiologie și Ecumenism

**Ateismul ideologic, filosofic și pseudo-religios – provocare majoră
pentru viața și misiunea Bisericii”**

-Teză de doctorat-

Profesor coordonator:**Pr. Prof. Univ. Dr. Gheorghe Istodor**

Doctorand: **Dinculeasa Gigel Ștefan**

Constanța

2016

Cuvinte cheie: misiune, ateism, ideologie, învățătura ortodoxă, soluții misionare

Cuprins

IntroducereError! Bookmark not defined.

A. Necesitatea și actualitatea temei 5

B. Stadiul actual al cercetării la nivel național și internațional..Error! Bookmark not defined.

C. Metodede cercetare.....Error! Bookmark not defined.

D. Scurt cadru al lucrăriiError! Bookmark not defined.

I. Învățătura ortodoxă cu privire la existența lui DumnezeuError! Bookmark not defined.

I.1. Aseitatea lui DumnezeuError! Bookmark not defined.

I.2. Raportul dintre Revelație și rațiune cu privire la existența lui DumnezeuError! Bookmark not defined.

I.3. Argumentele raționale scolastice cu privire la existența lui Dumnezeu. Evaluare misionarăError! Bookmark not defined.

I.3.1. Argumentul istoricError! Bookmark not defined.

I.3.2. Argumentul cosmologic.....Error! Bookmark not defined.

I.3.4. Argumentul moral.....Error! Bookmark not defined.

I.3.5. Argumentul ontologicError! Bookmark not defined.

I.4. Atitudinea ortodoxă cu privire la apariția și dezvoltarea ateismuluiError! Bookmark not defined.

II. Ateismul filosofic și consecințele sale în viața omului contemporan.

Evaluare misionarăError! Bookmark not defined.

II.1. Filosofia omului înstrăinat de Dumnezeu de la căutarea înțelepciunii la degenerarea omului.....Error! Bookmark not defined.

II.1.1. Deismul filosofic ca pregătire pentru apariția ateismului filosoficError! Bookmark not defined.

II.2. Filosofia antică – factor al apariției și dezvoltării ateismuluiError! Bookmark not defined.

II.2.1. Filosofia presocratică.....Error! Bookmark not defined.

II.2.2. Școala Atomistă.....Error! Bookmark not defined.

II.2.3. Epicur – „Buddha” al occidentului**Error! Bookmark not defined.**

II.2.4. Stoicismul și scepticismul**Error! Bookmark not defined.**

II.3. Filosofia modernă – factor al impunerii ateismului pentru omul secular contemporan**Error! Bookmark not defined.**

II.3.1 Nihilismul filosofic nietzsche-an.....**Error! Bookmark not defined.**

II.3.2. Pozitivismul filosofic.....**Error! Bookmark not defined.**

II.3.3. Existențialismul ateu modern**Error! Bookmark not defined.**

III. Ateismul ideologic cu pretenție științifică. Evaluare misionară**Error! Bookmark not defined.**

III.1. Raportul dintre ideologie și cercetarea științifică autentică**Error! Bookmark not defined.**

III.1.1. Naturalismul ideologic – respingerea transcendentului și metafizicului**Error! Bookmark not defined.**

III.1.2. Materialismul ideologic dialectic marxist – reduționism nociv și agresiv.

Absolutizarea materiei.....**Error! Bookmark not defined.**

III.1.2.1. „Veșnicia” și autogenerarea materiei**Error! Bookmark not defined.**

III.2. Scientismul ideologic – absolutizarea științei materialiste și atee**Error! Bookmark not defined.**

III.3. Ateismul științific și consecințele sale pentru viața și misiunea Bisericii**Error! Bookmark not defined.**

III.3.1. Darwinismul și neo-darwinismul postmodern**Error! Bookmark not defined.**

III.3.2. Psihanaliza lui Freud din perspectiva misionară**Error! Bookmark not defined.**

IV.1. Ateismul pseudo-religios – degenerarea iremediabilă a religiozității**Error! Bookmark not defined.**

IV.2. „Religia” budistă – manifestarea ateismului pseudo-religios**Error! Bookmark not defined.**

IV.1. Confucianismul și taoismul.....**Error! Bookmark not defined.**

V.1. Secularizarea – factor determinant al dezvoltării ateismului**Error! Bookmark not defined.**

V.2. Desacralizarea omului contemporan, consecință nocivă a ateismului post-modern**Error! Bookmark not defined.**

V.3. Decreștinarea – fenomen îngrijorător pentru Ortodoxia contemporană**Error! Bookmark not defined.**

VI. Evaluarea și combaterea conceptelor și formelor de manifestare ale ateismului din perspectiva misiunii ortodoxe.....**Error! Bookmark not defined.**

VI.1. Combaterea ateismului în Biserică**Error! Bookmark not defined.**

VI.2. Familia preotului – instrument important în combaterea ateismului**Error! Bookmark not defined.**

VI.3. Combaterea ateismului în școală.....**Error! Bookmark not defined.**

Concluzii.....Error! Bookmark not defined.

BibliografieError! Bookmark not defined.

Introducere

Necesitatea și actualitatea temei

După aproape două mii de ani de la revelația supremă adusă prin venirea Fiului lui Dumnezeu în lume și de la răspândirea învățaturii Sale de către Sfinții Apostoli ar trebui să avem de a face, după unii, cu triumful deplin al vieții în concordanță cu preceptele Evangheliei. Privind cu obiectivitate, creștinismul nu a devenit religia universală, ci este una din marile religii ale pământului. Pe de altă parte, în decursul istoriei, creștinismul a fost atacat din toate părțile, uneori chiar din interior, și, în ultimele secole, se poate observa o înmulțire a sectelor, grupărilor și mișcărilor neo-religioase care încearcă să îndepărteze pe omul contemporan de la calea cea adevărată. Pe lângă aceste atacuri susținute venite din zona pseudo-religioasă, mai vorbim și de o acțiune foarte agresivă care vine din partea celor care nu cred în existența lui Dumnezeu și care încearcă, prin orice mijloace, să demonstreze lipsa unui Dumnezeu Creator, Mântuitor și Sfințitor.

Misiunea ortodoxă are statut de permanență iar acțiunile și necesitatea ei se răsfrâng asupra tuturor oamenilor, botezați sau încă nu. Teoreticienii misiunii, misiologii, au vorbit de misiunea externă și misiunea internă a Bisericii. Misiunea externă reprezenta actul de creștinare a oamenilor care încă nu auziseră și nu primiseră învățătura mântuitoare a lui Hristos, pe când misiunea internă cuprinde slujirea Bisericii față de proprii membri, creștinii care doresc de a aprofunda și a trăi în mod practic învățătura creștină. În contextul contemporan în care inegalitatea socială este una evidentă, misiunea internă se poate manifesta și ca activitate filantropică prin care Biserica ajută pe cei neajutorați și marginalizați ai societății.

Lucrarea misionară este și astăzi la fel de actuală sau, mai bine zis, necesitatea ei, pornind de la observațiile directe asupra stării lumii în general, asupra creștinismului în particular și asupra creștinismului ortodox în special.

Din observarea stării lumii reies principalele provocări ale misionarului care întotdeauna acționează *în* și *prin* Biserică, provocări care de cele mai multe ori vin din zona ateismului. Evanghelia încă nu a ajuns până „la marginile pământului”, cunoscătorii ei, mulți dintre aceștia raportându-se la ea doar ca la o carte ce cuprinde aspecte istorice și morale și foarte puțini trăiesc, „viețuiesc”, viața ce reiese din aceasta. Acest lucru este confirmat, din păcate, de statisticile cu privire la infracționalitate, la numărul avorturilor, la falsele credințe în astrologie și alte tipuri de mantică și mai ales din manifestările cât mai diverse ale ateismului contemporan.

Totuși, nu putem să vorbim despre un triumf al ateismului în contemporaneitate deoarece, în același timp, vorbim și despre manifestarea în lume a poruncii Mântuitorului Hristos înainte de înălțarea Sa la ceruri, „...mergând, învățați **toate neamurile**, botezându-le în numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh” (Mat. 28,19) prin propovăduirea și botezarea oamenilor din teritoriile mai puțin „occidentalizate”.

I. Învățătura ortodoxă cu privire la existența lui Dumnezeu

Revelația divină este acțiunea prin care Dumnezeu se face cunoscut omului și îi descoperă tot ceea ce îi este acestuia necesar pentru mântuire cuprinzând un lung șir de acte și cuvinte ale lui Dumnezeu, prin care Dumnezeu Își manifestă iubirea Sa față de oameni. Rațiunea umană provine din Rațiunea supremă și în Dumnezeu își găsesc convergența și sensul, constituind baza, scopul, motivația și rațiunea existenței și dezvoltării tuturor științelor.

Argumentele raționale aduse pentru dovedirea existenței lui Dumnezeu nu sunt menite să facă un necredincios să creadă sau să admită existența lui Dumnezeu.

Rolul acestora este acela de a fi folosite de cei ce cred în argumentarea lor în fața celor care nu cred că credința lor nu este ficțiune, ci are la baza și o

latura rațională, constituind o justificare a credințelor lor care nu este una oarbă ci una luminată.

II. Ateismul filosofic și consecințele sale în viața omului contemporan.

Evaluare misionară

În al doilea capitol vom evalua misionar ateismul filosofic împreună cu consecințele acestuia în viața omului contemporan. Vom vedea faptul că deismul, ca o critică negativă distructivă atât a revelației supranaturale cât și a minunilor, este opus teismului și că acesta a reprezentat o pregătire reală pentru apariția ateismului filosofic. Filosofia antică, în special cea grecească prin reprezentanții săi Thales din Milet, Anaximandru, Anaximene, Pitagora din Samos, Leucip din Milet, Epicur, a avut elemente serioase care ne face să concluzionăm faptul că ateismul își are rădăcinile în aceste sisteme filosofice. De asemenea, elemente de ateism regăsim și în cadrul curentele filosofice stoicismul și scepticismul care prezintă morala ca derivată din însăși legile naturii, pe de o parte, iar pe de altă parte învață că trebuie să urmăm percepțiile și gândirea și să fim satisfăcuți de instinctele naturale, să aderăm la lege și tradiție și să ne dedicăm științei. Ateismul filosofic s-a dezvoltat din ce în ce mai mult în cadrul nihilismul promovat de Nietzsche, în cadrul pozitivismului lui Auguste Comte care accentua importanța științei pentru omul modern și societatea sa și în cadrul existențialismului ateu.

III. Ateismul ideologic cu pretenție științifică. Evaluare misionară

În acest capitol prezentăm ateismul ideologic care are pretenție științifică cu toate aspectele sale. În primul rând este important să identificăm care este raportul real dintre ideologie și cercetarea științifică autentică din perspectiva misiunii Bisericii. Naturalismul, ca ideologie extrem de periculoasă, respinge Revelația supranaturală adusă de Mântuitorul Hristos, Logosul întrupat,

inversând valorile susținând că omul este măsura tuturor lucrurilor.

Materialismul ideologic a reprezentat o reală amenințare pentru omul postmodern profitând de haosul provocat de criza economică din perioada interbelică și apoi de regimurile totalitare fasciste din Germania, Italia, Ungaria și chiar România. Scientismul este o ideologie care se folosește de datele științifice pentru slujirea unui scop ideologic; este ideologia care parazitează cercetarea științifică și se folosește de datele ei pentru a acredita o anumită temă de interes pseudoreligios. Darwinismul merge mai departe, spunând că universul este impersonal, absolut care nu are nicio legătură cu Dumnezeuul creștin transcendent și immanent.

Naturalismul ideologic respinge transcendentul și metafizicul dar și Revelația supranaturală a lui Dumnezeu. Materialismul ideologic a reprezentat o reală amenințare pentru omul postmodern. Concepția despre lume din cadrul materialismului dialectic se sprijină pe cele mai generale legi ale mișcării și dezvoltării naturii, societății și gândirii, de pe poziții profund atee. Materialismul dialectic este o concepție științifică de ansamblu asupra lumii dar și o metodă revoluționară de cunoaștere și de transformare a realității. Scientismul este o ideologie care se folosește de datele științifice pentru slujirea unui scop ideologic; este ideologia care parazitează cercetarea științifică și se folosește de datele ei pentru a acredita o anumită temă de interes pseudoreligios.

Ateismul susține că nu există un Dumnezeu creator al lumii, nu există un Dumnezeu în lume (învățătură ce o regăsim în panteism) dar nici în afara acesteia (așa cum susține deismul). De asemenea, nu există o persoană divină care să se afle în lume și dincolo de ea (cum întâlnim în teism) dar nici un Dumnezeu care se află dincolo de lume (așa cum vedem în panenteism). Cei mai mulți atei se consideră mai degrabă nonteiști decât antiteiști. Ca și nondeiștii, atei oferă o concepție pozitivă proprie pe care o numesc ateism, materialism, naturalism sau pozitivism.

Din perspectivă darwinistă, universul este impersonal, absolut care nu are nicio legătură cu Dumnezeuul creștin transcendent și immanent. Darwinismul a revoluționat știința vremii sale prin prisma conținutului său. Această teorie era întemeiată pe cunoașterea variabilității speciilor în stare sălbatică, naturală, dar și în condiții de domesticire.

IV. Ateismul pseudo-religios – degenerarea iremediabilă a religiozității

Capitolul al patrulea prezintă ateismul pseudo-religios ca o degenerare iremediabilă a religiozității. În cadrul acestui capitol vom prezenta cele două concepții cu privire la Dumnezeu și relația Acestuia cu lumea, panteismul și panenteismul, și vom arăta faptul că ele sunt străine de revelația divină și de învățăturile mântuitoare păstrate de către Biserică. Apoi vom analiza și religia budista, una din cele mai mari religii ale lumii, care nu vorbește despre un Dumnezeu personal, ci accentuează posibilitatea eliberării omului din ciclul reîncarnărilor. Confucianismul și taoismul reprezintă și ele două religii mari specifice Orientului îndepărtat care, nici ele, nu vorbesc despre un Dumnezeu personal creator al lumii.

Filosofia morală a lui Confucius pornea de la principiul că omul, fiind o părticică din întreaga natură, un microcosmos față de marele cosmos, are în sine însușirile generale ale naturii, ale lui dao: ordine, dreptate, bunătate, sinceritate. Natura omului este deci dintru început bună, morală. Ea se pervertește numai când este în contact cu învățătura rea și cu exemplul rău. Taoismul este însă un sistem foarte complex, mergând dincolo de limitele stricte ale religiei. Daoismul va dezvolta doctrine despre oamenii-zeificați, simboluri ale „căii” și garanți ai succesului ei.

V. Raportul ateismului cu secularizarea , desacralizarea și decreștinarea omului contemporan

Capitolul al cincilea analizează principalele provocări ale omului contemporan și rezultatul concret al procesului de ateizare a lumii. Vorbim aici despre desacralizarea lumii ca încercare de înlăturare a lui Dumnezeu din viața și societatea omului, despre procesul desacralizării și decreștinării ca fenomene ce îndepărtează pe om de Dumnezeu.

Secularizarea nu înseamnă sfârșitul experienței religioase a ființei umane, ci doar o criză temporară a religiozității, care produce panică prin dimensiunile ei, dar care reclamă, pe de altă parte, o trăire profundă a sentimentului stării de creatură, a celui *mysterium tremendum* sau *fascinans* în preajma sacrului (a lui Dumnezeu) și angajarea într-o relație plină de dinamism cu Acesta.

Secularizarea este un fenomen mai vizibil în cadrul religiilor monoteiste, deoarece aici distincția între sacru și profan este mult mai netă decât în religiile orientale, unde translația de la sacru la profan și invers se poate face mult mai ușor, confundându-se chiar. În altă ordine de idei, creștinismul „este prima religie care a reușit să facă separația între religios, pe de o parte, și politic și național, pe de altă parte. Secularizarea presupune scoaterea lui Dumnezeu din lume și din viața omului în general și a apărut din cauza luptei dintre cultura lumii și Biserică. Fenomenul are la bază antropocentrismul ca idee de supraviețuire a omului fără ajutorul și implicarea lui Dumnezeu. Pe de altă parte, decreștinarea a dus la absența lui Dumnezeu din mentalitatea și conștiința omului post-modern ceea ce a dus la o slăbire majoră a vieții religioase a omului occidental, în general, și a românilor, în special. Desacralizarea reprezintă pierderea treptată a caracterului religios dăruit omului de către Dumnezeu la creație.

VI. Evaluarea și combaterea conceptelor și formelor de manifestare ale ateismului din perspectiva misiunii ortodoxe

Ultimul capitol prezintă evaluarea și combaterea conceptelor și formelor de manifestare ale ateismului din perspectiva misiunii ortodoxe. Aici vom arăta rolul preotului misionar pe care îl are în combaterea ateismului, precum și contextul unde el își poate folosi metodele misionare: în Biserică, în școală și în familie.

Scopul misiunii ortodoxe de tip intern este acela de a crea o atitudine liturgică și comunitară în rândul credincioșilor, care atitudine decurge din natura apartenenței lor la Biserică. La nivelul vieții lor personale pot exista diverse forme și trepte de trăire creștină, dar contextul vieții lor particulare este marea comunitate liturgică. Apropierea de Dumnezeu prin Iisus Hristos, trăirea în împărăția harului oferită în și prin Biserică, salvarea omenirii de la osânda păcatului, căpătarea de puteri în lupta împotriva păcatului, sunt țințele misiunii creștin-ortodoxe.

CONCLUZII

În lucrarea de față am analizat ateismul ideologic, filosofic dar și cel pseudo-religios ca o provocare majoră, reală și actuală pentru viața și misiunea Bisericii. Am plecat de la prezentarea învățăturii ortodoxe cu privire la Aseitatea lui Dumnezeu care spune că Acesta nu este condiționat de nicio persoană sau de nimic exterior Lui, iar în sens catafatic, că are în Sine Însuși totul pentru a ființa, cu tot ce se implică absolutul Lui. Aseitatea este și o consecință a faptului că Dumnezeu este ființa absolut perfectă, care nu poate fi condiționat sub nicio formă.

Biserica a păstrat, în decursul existenței sale multimilenare, adevărul revelat, descoperit de Dumnezeu, în constituția lui nealterată, din generație în

generație, de la o epocă istorică la alta. De aceea, existența sau posibilitatea ateismului sau a neexistenței lui Dumnezeu este total irațională și de neconceput. Concretizarea misiunii Bisericii în lumea contemporană se deduce și din atitudinea ei de apărare a drepte credințe în fața tuturor ideologiilor și manifestărilor pseudo-religioase de tip ateu. Toate acestea reflectă un singur adevăr, acela că întreaga viață liturgic-sacramentală a Bisericii se află într-o profundă legătură cu activitatea misionară fiind practic indestructibile.

În Europa occidentală se vorbește deja despre „epoca post-creștină” sau despre „re-evangelizarea Europei”, respectiv orientarea misiunii Bisericii funcție de contextul în care omul *refuză* pe Dumnezeu, spre deosebire de perioada apostolică în care chestiunea principală era să *aleagă* pe Dumnezeu față de zeii păgâni.

De aceea misiunea în contemporaneitate este cu mult mai complexă pentru că nu se mai adresează unei ființe religioase, ci autosuficiente, indiferente religios sau, de cele mai multe ori, chiar îndărătnice în negarea lui Dumnezeu. În plus, variatele tipuri de religiozitate duc la confuzie și tendințe separatiste: Dumnezeu nu mai este acceptat așa cum este, ci este *construit* de om, după clișeu cel mai convenabil tipului propriu de viață.

Mai mult ca oricând se resimte astăzi nevoia ca misiunea Bisericii să se adreseze omului ateu sau care rezonază cu ideologiile științifice ateiste sau care îmbrățișează anumite filosofii sau religii orientale pseudo-religioase. Aceste manifestări ale omului post-moder care este înstrăinat de propria sa esență sacră să se regăsească pe sine, vindecându-se de bolile pe care civilizația grabei și a singurătății, a erotismului și anarhiei le produce la nivelul minții și al inimii.

Bibliografie selectivă:

Lucrări patristice:

1. Sfântul Antonie cel Mare, *Învățăături despre viața morală a oamenilor* 55, în Filocalia, vol. I, trad. de Pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, Editura I.B.M. al B.O.R., București, 2008
2. Sfântul Atanasie cel Mare, *Epistola I către Serapion*, în PSB, vol. 16, nota 94 al Pr. prof. dr. D. Stăniloae, Editura Institutului Biblic și de Misiune al BOR, București, 1988
3. Sfântul Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, P. S. B. vol. 41, Ed. Inst. Bibl. și de Mis. al B. O. R., București 2000
4. Sfântul Clement Alexandrinul, *Pedagogul*, trad. de Pr. Dumitru Fecioru, în col. „P.S.B.”, vol. 4, Editura I.B.M. al B.O.R., București, 1982
5. Sfântul Grigorie de Nazianz, *Cele cinci cuvântări teologice*, traducere de Pr. Dumitru Stăniloae, Editura Anastasia, București, 1993
6. *Idem, Select Orations*, in “The Father of the Church”, The Catholic University of America, Washington, 2010
7. Sfântul Grigorie de Nyssa, *Dialog despre suflet și înviere*, în PSB, nr. 30, Editura Institutului Biblic și de Misiune al BOR, București, 1998
8. Sfântul Grigorie Palama, *Despre lumină*, în Filocalia, vol. VII, trad. de Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, Editura I.B.M. al B.O.R., București, 1977
9. Sfântul Vasile cel Mare, *Omilii la Hexaemeron*, PSB 17, trad. de Pr. D. Fecioru, Editura IBMBOR, București, 2004

Dicționare și enciclopedii

1. *Historical Dictionary of Romantic Art and Architecture*, ed. Allison Lee Palmer, Scarecrow Press Inc., Lanham, Maryland, 2011
2. *Historical Encyclopedia of Natural and Mathematical Sciences*, Springer, Verlag, 2009
3. Mircea, Pr. dr. Ioan, *Dicționar al Noului Testament*, Ed. Inst. Bibl. și de Mis. al B. O. R., Buc. 1984
4. Mohan, Gheorghe; Ardelean, Aurelian, *Enciclopedie de biologie*, Editura All, București, 2007

5. *Oxford Dictionary of English*, editat de Angus Stevenson, Oxford University Press, Oxford, 2010
6. Preus, Anthony, *Historical Dictionary of Ancient Greek Philosophy*, Rowman and Littlefield, Lanham, 2015
7. Rosenkrantz, Gary, Hoffman, Joshua, *Historical Dictionary of Metaphysics*, The Scarecrow Press Inc., Lanham, 2011

Alte lucrări

1. Achimescu, Pr. Prof. Dr. Nicolae, *India. Religie și filosofie*, Editura Tehnopress, Iași, 2001
2. *Idem*, *Noile Mișcări Religioase*, Editura Limes, Cluj-Napoca, 2002
3. *Idem*, *Budism și creștinism*, Editura Tehnopress, Iași, 2001
4. *Idem*, *Religie, modernitate și postmodernitate*, Editura Trinistas, Iași, 2013
5. Aitkin, Molly Emma, *Meeting the Buddha: On Pilgrimage in Buddhist India*, Riverhead Books, New York, 1995
6. *Alternative Concepts of God: Essays on the Metaphysics of the Divine*, editat de Andrei Buckareff, Yujin Nagasawa, Oxford University Press, Oxford, 2016
7. Antonescu, G.G., *Pedagogia generală VII, Educația religioasă*, Editura Institutul Pedagogic Român, București, 1930
8. Aristotel, *Metafizica*, trad. Ștefan Bezdechi, Editura Academiei RPR, București, 1965
9. Armstrong, Karen, *The Great Transformation: The Beginning of Our Religious Traditions*, Random House Inc, New York, 2006
10. Arnold, John, *The Oxford Handbook of Medieval Christianity*, Oxford University Press, Oxford, 2014
11. Azoulay, Vincent, *Pericles of Athens*, Princeton University Press, Princeton, 2014
12. Azria, Regine, *Iudaismul*, trad. de Adina-Gabriela Georgescu Obrocea, Editura C.N.I. „Coresi”, București, 2000
13. Babut, Daniel, *La religion des philosophes grecs*, PUF, Paris, 1974
14. Bădescu, Constantin, *Reflecții și maxime*, Ed. Humanitas, București, 1989
15. Bădulescu, Pr. Dan, *Împărăția răului NEW AGE. Originile, istoricul, doctrina și consecințele sale din perspectivă ortodoxă*, Editura Christiana, București, 2001

16. Bria, Pr. Ioan, *Destinul Ortodoxiei*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1995
17. *Idem*, *Tratat de Teologie Dogmatică și Ecumenică*, Ed. I.B.M. al B.O.R., București, 1999
18. *Idem*, *Tratat de Teologie dogmatică și ecumenică*, Editura România creștină, București, 1999
19. Briancianinov, Sf. Ignatie *Cuvânt despre om*, Editura Bunavestire, Bacău, 2001
20. Briggs, Ward W., *Ancient Greek Authors*, Vol. 176, Gale Research, Gale Research, MI, 1997
21. Chițescu, Nicolae, Todoran, Pr. Isidor, Petreună, Pr. Ioan, *Teologia dogmatică și simbolică*, București 1958
22. Christianson, Gale E., *Isaac Newton. Lives and Legacies Series*, Oxford University Press, 2005
23. Cicero, *On Divination*, Book 1, Clarendon Press, Oxford, 2006
24. Citirigă, Pr. prof. dr. Vasile, *Probleme fundamentale ale Teologiei Dogmatice și Simbolice*, vol. I, Editura Reîntregirea, Alba-Iulia, 2011
25. Clastres, Pierre, *La societe contre l'Etat. Recherches d'anthropologie politique*, Les Editions de Minuit, Paris, 1974
26. Eugen, Ganțolea; Ioan, Pr. Ranga Horia, *Viața biologică și viața duhovnicească. Omul cununa creației*, Editura Universității „Lucian Blaga”, Sibiu, 2011
27. Evdokimov, Paul, *Iubirea nebună a lui Dumnezeu*, trad, de Teodor Baconsky, Editura Anastasia, București, 1993
28. Irineu Mihălcescu, Mitropolit, *Teologia luptătoare*, Editura Romanilor și Hușilor, Huși, 1994
29. Isac, Dumitru, *Studii, prelegeri și note de curs de istoria filozofiei moderne*, Editura Argonaut, Cluj Napoca, 2007
30. Istodor, Pr. Prof. Dr. Gheorghe, *Iubirea creștină și provocările contemporane*, Editura Sigma, București, 2006
31. *Idem*, *Dialogul dintre științe și religie din perspectiva misiunii Bisericii*, Editura Do Minor, București, 2011
32. *Idem*, *Fenomenul sectar necreștin*, Editura Do-Minor, București, 2009
33. *Idem*, *Introducere în Misiologia Ortodoxă*, Editura Do Minor, București, 2009
34. *Idem*, *Misiunea creștină ca activitate permanentă și practică*, Editura Sigma, București, 2006

35. Nasta, Mihai, *Filosofia greacă până la Platon*, vol.1, Editura Științifică și Enciclopedică, București
36. Necula, Pr.prof.dr.Nicolae D., *Pastorația colectivă prin cult*, curs de Pastorală, Facultatea de Teologie Ortodoxă, București

Studii și articole publicate în România și în străinătate

1. Achimescu, Pr. Prof. Dr. Nicolae, „Secularismul ca atitudine spirituală care-l ignoră pe Dumnezeu”, în *Teologia VIII* (2004), 4
2. *Idem*, „Creștinismul față în față cu modernitatea”, în *Omagiu Părintelui Prof. Dr. Acad. Dumitru Popescu la împlinirea vârstei de 80 de ani*, Cristinel Ioja (editor), Editura Universității „Aurel Vlaicu”, Arad, 2009
3. Alfeyev, Episcopul Hilarion, „Moștenirea patristică și modernitatea“, trad. dr. Ștefan Toma, *Revista teologică*, An XVII (89) aprilie-iunie, Sibiu 2007
4. Bausani, Alessandro, „Il mondo islamico, oggi”, în Henri-Charles Puech (ed.), *Storia dell'Islamismo*, trad. di Maria Novella Pierini, Arnoldo Mondadori Editore, Cles, 1997
5. Bazac, Ana, „Despre modelul universitarului”, în (Romulus Brâncoveanu editor), *Structura universității – structura cunoașterii*, Editura Universității din București, București, 2008
6. Bishop Ioann of Belgorod, „Orthodox witness in conflict situation“, în vol. *Orthodoxy and Cultures*, WCC, Geneva, 1996
7. Boespflug, Francois, „Une notion sur la sallette: la religion“, în *Revue Theologique de Louvain*, 4/2005
8. Braniște, Pr. Ene, „Despre inovații în săvârșirea serviciilor divine”, în *Studii Teologice* nr.3-4, 1953
9. *Idem*, „Participarea la Liturghie și metode pentru realizarea ei”, în *Studii Teologice* nr.7-8/1949
10. Culianu, Ioan Petru, „Religia și creșterea puterii”, în: G. Romanato, M.G. Lombardo, I. P. Culianu, *Religie și putere*, Polirom Iasi, 2005
11. Cuoq, Jean-Andre, „L'indifferenza religiosa nell' islam contemporaneo”, în *L'indifferenza religiosa*, Roma, 1978
12. Cuțaru, Caius, „Omul contemporan în fața secularizării și a descreștinării”, în *Altarul Reîntregirii X* (2005), 2
13. „Editoriale:Il problema di Dio oggi”, în *La Civiltà Cattolica*, 1996, I

14. Erdei, Pr.conf.univ.dr. Miron, „Religia și cultura în contextul Integrării Europene”, prelegere în cadrul Simpozionul internațional *Omul de cultură în fața descreștinării*, organizat de Facultatea de Teologie Ortodoxă a Universității ”1 Decembrie 1918”, Alba Iulia, 13-15 mai 2005

15. Ferm, Richard K., „The Death of God: An Analysis of Theological Crisis”, în: *Review of Religious Research*, IX, (1968), 3

16. Findlay, John Niemeyer, “Can God's Existence Be Disproved?” in *New Essays in Philosophical Theology*, Ed. A. Flew and A. MacIntyre, Macmillan, New York, 1955

17. Gallagher, Michael Paul, „Parlare di Dio nella cultura di oggi”, în *La Civiltà Cattolica*, 1994, II

18. Grosu, Prof. Nicolae, „Preotul, binevestitor al evangheliei mântuitoare”, în *Biserica Ortodoxă Română* nr.5-6 / 1979

19. Harvieu-Leger, D., „La religion des Europeens: modernite, religion, secularization”, în Grace Davie, D. Harvieu-Leger (ed.), *Identites religieuses en Europe*, Editions La Decouverte, Paris, 1996

20. Himcinschi, Pr. Lect. univ. Dr. Mihai, “Secularizarea - o problemă contemporană”, în *Revista Teologică*, 93 (2011), nr. 2, Universitatea „1 Decembrie 1918” Alba Iulia, Facultatea de Teologie Ortodoxă

21. Istodor, Pr. Prof. Dr. Gheorghe, “Fenomenul desacralizării și proliferarea non-valorilor în societatea post-modernă contemporană”, în *Referatele Simpozionului Teologic Internațional*, Ediția a IX-a, 6-8 mai 2010, Alba Iulia, Editura Reîntregirea, Alba Iulia, 2010

22. Jurcan, Pr. Conf. Dr. Emil, „Neopăgânismul Europei consumiste – o analiză a desacralizării vieții creștine europene”, în *Spiritualitate și consumism în Europa unită* Simpozion internațional 2004, Editura Reîntregirea, Alba Iulia, 2004

23. Niculcea, Pr. Prof. Dr. Adrian, „Intelectualul român între „moartea lui Dumnezeu” și un creștinism „imaginar””, în *Studii Teologice* II (2005), 2

24. Opriș, Dr. Monica, „Finalitățile religiei în contextul învățământului actual”, în *Altarul Reîntregirii*, Serie nouă, Anul XI, Nr. 3, septembrie-decembrie, 2006

25. Pace, Enzo, “Il fondamentalismo islamico”, în *Credere oggi*, (1997), 3

26. Pacini, Andrea, “L'Islam e i diritti”, în *Islam: una realtà da conoscere*, a cura di Elisa Buzzi, Casa Editrice Marietti 1820, Genova, 2001

27. Papuc, Arhid.Gheorghe, „Despre misiunea preoțească” în *Biserica Ortodoxă Română* nr.3-4/1981

28. Petraru, Pr. Gheorghe, „Biserica Ortodoxă și fenomenul secularizării”, *Analele științifice ale Universității „Al. I. Cuza”*, Teologie, II (1993-1994)

29. *Idem*, „Secularizarea în perspectiva raționalității și a credinței teologice”, în: Simpozionului Internațional *Omul de cultură în fața descreștinării*

30. *Idem*, „Cele cinci căi tomiste”, în *Studii tomiste*, anii IV-V (2004-2005), Cluj-Napoca

31. Plongeron, Bernard, „La dechristianisation a-t-elle une histoire? Note pour une réflexion méthodologique”, în *Christianisation, dechristianisation*, Actes de la Neuvième Rencontre d'Histoire Religieuse tenue à Fontenrand les 3, 4 et 5 octobre 1985 organisé par le Centre de Recherches d'Histoire Religieuse et d'Histoire des Idées (Université d'Angers), le Centre Culturel de l'Onest (Abbaye Royale de Fontenrand) et la Société Française d'Histoire des Idées et d'Histoire Religieuse, Press de l'Université d'Angers, 1986

32. Popescu, Prof. Teodor M., „Sfințenia și răspândirea preoției”, în *Sudii Teologice* nr.3-4/1952

33. Semen, Prof. Dr. Pr. Petre, „Atitudinea Bisericii față de problemele sociale actuale; integrare, globalizare, ateism, secularizare, trafic de persoane - o mare provocare pentru Biserică și societate la început de mileniu III”, în *Analele Științifice ale Universității „Al.I.Cuza” din Iași* (Serie Nouă), Teologie Ortodoxă, Tom XIII, 2008, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza” Iași

34. Stăniloae, Pr. Prof. Dr. Dumitru, „Omul și Dumnezeu”, în *Studii de Teologie Dogmatică Ortodoxă*, Craiova, 1991

35. Stănișoara, Nicolae Stroescu, „Tineretul și provocările timpului”, Conferință ținută în decembrie 2006, la Capela sediului episcopal ortodox din München, München, 2 noiembrie, 1980, în revista *Convorbiri Literare*, martie, 2007

36. Tia, Arhim. Lect. Dr. Teofil, „Fotografierea crizei valorilor: Descreștinarea europei contemporane”, în *Spiritualitate și consumism în Europa unită*, Simpozion Internațional 2004, Editura Reîntregirea, Alba Iulia, 2004

